

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 31 ΜΑΪΟΥ 2005
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A. Ο ποιητής χρησιμοποιεί πλήθος ιστορικών στοιχείων προκειμένου να πραγματευτεί το θέμα που τον απασχολεί στο ποίημα «Δαρείος». Παρότι η σκηνή που διαδραματίζεται είναι φανταστική, όπως πιθανότατα και ο κεντρικός ήρωας (Φερνάξης), το πλαίσιο, ο χωρόχρονος είναι ιστορικός. Χαρακτηριστικά παραδείγματα που αποδεικνύουν ότι ο Καβάφης έτρεφε εξαιρετική αγάπη για την ιστορία και συχνά αναζητούσε και έβρισκε έμπνευση για τη σύνθεση των ποιημάτων του από τις ιστορικές του γνώσεις είναι οι εξής:

1. Τίτλος του ποιήματος «**Δαρείος**»: Ο Δαρείος Υστάσπου ήταν μετά τον Κύρο, ο μεγαλύτερος Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας (521-486). Γνωστός από την ήττα του εκστρατευτικού σώματος στον Μαραθώνα.
2. **Μιθριδάτης**: Πρόκειται για τον ημιελληνισμένο βασιλιά του Πόντου (ή βόρειας Καππαδοκίας) Μιθριδάτη ΣΤ' (120-63 π.Χ.) που υπήρξε ο πιο επίφοβος ανταγωνιστής της Ρώμης στην Ανατολή. Νικήθηκε οριστικά αφού σκότωσε τον συμβασίλεα αδελφό του.
3. Τόσο ο Δαρείος, όσο και ο Μιθριδάτης υπήρξαν θύματα της υβριστικής τους φιλοδοξίας «**υπερουσίαν και μέθην**», αφού ανέβηκαν στο θρόνο χρησιμοποιώντας αθέμιτα μέσα.
4. «**Ο πόλεμος με τους Ρωμαίους**» (στιχ. 14): Πρόκειται για έναν από τους τρεις λεγόμενους Μιθριδατικούς πολέμους, πιθανότατα τον τρίτο (74 π.Χ.).
5. **στιχ. 26-32**: Η άλωση της πρωτεύουσας της Καππαδοκίας Αμισού από τους Ρωμαίους.

Ο Καβάφης λοιπόν χρησιμοποιώντας ως «πρώτη ύλη» την ιστορική γνώση και μάλιστα από μια περίοδο ταραγμένη, όπως ακριβώς και η δική του, καταφέρνει εύσχημα να «μιλήσει» για το διαχρονικό προβληματισμό του καλλιτέχνη σχετικά με την αποστολή του, τα διλήμματά του και τη σχέση του με την εξουσία.

B1. στιχ. 1-2: Ο τριτοπρόσωπος αφηγητής, ένας υποτιθέμενος πολίτης της Αμισού που γνωρίζει πρόσωπα και πράγματα (ποιητικό προσωπείο του Καβάφη) σχολιάζει με ειρωνική διάθεση, άλλοτε πιο λεπτή και άλλοτε πιο καυστική τη στάση του ποιητή Φερνάξη απέναντι στην τέχνη του και στην εξουσία. Οι επιθετικοί προσδιορισμοί «**σπουδαίον**» και «**επικού**» υποκρύπτουν αδιόρατη ειρωνεία για την ποιότητα και το είδος του

ποιοτικού έργου του Φερνάξη. Υποννοείται πως το ποίημα του Φερνάξη κάθε άλλο παρά σπουδαίο είναι, και ούτε βέβαια ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της επικής ποίησης, η οποία εξυμνεί κατορθώματα θεών και ηρώων. Ο Δαρείος, δεν αποτελεί πρότυπο επικού ήρωα, λόγω της αλαζονικής προσωπικότητάς του αλλά τον έχει επιλέξει ο Φερνάξης λόγω της συγγενείας του με το Μιθριδάτη.

στιχ. 5-6: Ο επιθετικός προσδιορισμός «ένδοξος», η κτητική αντωνυμία «μας», καθώς και οι τίτλοι «Διόνυσος και Ευπάτωρ» έμμεσα θίγουν την έπαρση του Μιθριδάτη, ο οποίος αυτοπροβαλλόταν ως ένδοξος ηγέτης από θεϊκή γενιά («Διόνυσος») και ευγενείς προγόνους («Ευπάτωρ») αν και στην πραγματικότητα η καταγωγή του ήταν βαρβαρική και οι αξίες του απείχαν από τις αντίστοιχες της ελληνικής παιδείας. Στους στίχους 5-6 που επαναλαμβάνονται στους στ. 17-18 ο Καβάφης στηλιτεύει τις μεθοδεύσεις των μοναρχών να παραστήσουν τους λαοπρόβλητους ηγέτες («μας») αλλά και τη συμπεριφορά των αυλοκολάκων που σπεύδουν να ενισχύσουν και να υποστηρίξουν αυτή την τάση.

στιχ. 11: «Βαθέως σκέπτεται το πράγμα ο ποιητής». Στο σημείο αυτό η ειρωνεία αφορά τον ποιητή Φερνάξη που έχει περιπέσει σε «βαθιά περισυλλογή» λόγω του διλήμματός του.

Ο προβληματισμός του σχετικά με το αν θα πρέπει να παρουσιάσει το Δαρείο όπως ήταν στην πραγματικότητα (αλαζόνας και «μεθυσμένος» από το κυνήγι της εξουσίας) ή να τον «εξωραΐσει» με αρετές που δε διέθετε (σύνηση, «κατανόηση» της ματαιότητας των αξιωμάτων) δεν ταιριάζει σ' ένα γνήσιο λειτουργό της ποιητικής τέχνης. Με το ειρωνικό αυτό σχόλιο ο Καβάφης υποστηρίζει πως ο πραγματικός ποιητής οφείλει να εκφράζει τη δική του αλήθεια ανεπηρέαστος από κοινωνικές ή άλλες σκοπιμότητες.

στιχ. 16: «Τι συμφορά» και στ. 21 («Ατυχία!») Οι ρητορικές αναφωνήσεις του Φερνάξη δεν προκύπτουν από την επικείμενη κατάκτηση της Αμισού από τους Ρωμαίους, αλλά από τη δική του, την προσωπική τραγωδία. Ο Καβάφης σ' αυτούς τους στίχους μοιάζει να καγχάζει με την έλλειψη κοινωνικής συνείδησης του Φερνάξη, που τον απασχολεί μόνο η τύχη του ποιητικού του έργου αλλά αδιαφορεί για το μέλλον της χώρας του.

- B2.** Ο Καβάφης αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση στην Ελληνική λογοτεχνία καθώς η ποίηση του είναι προσεγμένη και προσωπική, δομημένη με ιδιαίτερα γνωρίσματα. Η ιδιαίτερη επιμέλεια στη γλώσσα (λεξιλόγιο, στίξη, σύνταξη) αποτελούν χαρακτηριστικό του γνωρίσμα που προκύπτει από την ανάγκη της ακριβολογίας και της υπηρετήσης, με τρόπο αναργή, των στόχων της εκάστοτε ποιητικής σύνθεσης. Ειδικότερα, στους στίχους 21-33 μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής στοιχεία:

στιχ. 21: «Ατυχία!» Ρητορική αναφωνήση που μπορεί να «διαβαστεί» με δύο τρόπους από τον αναγνώστη

- α.** ως υποκατάστατο των σκέψεων του Φερνάξη, για να δηλώσει την ταραχή του λόγω της ματαίωσης των καλλιτεχνικών του σχεδίων

β. ως ειρωνικό σχόλιο, του τριτοπρόσωπου αφηγητή για τη στάση του Φερνάξη.

στιχ. 22: «Δαρείος». Χρήση εισαγωγικών για να διαχωριστεί το ποίημα του Φερνάξη από το ομότιτλο ποίημα του Καβάφη.

στιχ. 30-32: Τρεις αλληπάλληλες ρητορικές ερωτήσεις που εκφράζουν την αγωνία του Φερνάξη για την τύχη της Αμισού και ίσως την ηττοπάθειά του για το μέλλον της πόλης.

στιχ. 26-33: Κοφτός μικροπερίοδος λόγος, ρήματα σε ενεστώτα, απορηματικές υποτακτικές δείχνουν το παρόν της θεατρικής απαγγελίας, τη μικρή διάρκεια των γεγονότων (ο χρόνος της ιστορίας συμπίπτει με το παρόν της αφήγησης), την έκβαση του πολέμου (κατάκτηση της Αμισού) καθώς και τη ψυχολογική κατάσταση του Φερνάξη, ο οποίος ξεπερνώντας το προσωπικό του πρόβλημα, αρχίζει να συνειδητοποιεί την κρισιμότητα της κατάστασης όχι πια για το ποιητικό του έργο αλλά για την πόλη του (περνάει δηλ. ο προβληματισμός του από το «εγώ» στο «εμείς»).

στιχ. 33: Αποκορύφωμα της απελπισίας του Φερνάξη η επίκληση στους «Θεούς της Ασίας» που απομονώνεται με τη χρήση της παύλας. Στους στίχους «21-25» χρειάζεται να επισημανθεί η χρήση του ελεύθερου πλάγιου λόγου (γ' πρόσωπο, χωρίς λεκτικά ρήματα) με τον οποίον εξυπηρετείται η αμφισημία του ποιήματος. Πιο συγκεκριμένα ο αναγνώστης δεν μπορεί να διακρίνει την αφήγηση από το μονόλογο και να διαχωρίσει τις δύο φωνές (τριτοπρόσωπος αφηγητής ή Φερνάξης) Η ερμηνεία είναι διττή με βάση το περιβάλλον ή τις ενδείξεις (π.χ ύφος)

- Γ.** Ο Φερνάξης μέσα στην ψυχική του αναστάτωση για τη συμφορά του πολέμου και ύστερα από την εκτίμηση της κατάστασης, αναλαμβάνοντας το ρόλο του ως ποιητή και συνειδητοποιώντας το σκοπό της ποίησης, επανατοποθετείται και ώριμος πια λύνει το καλλιτεχνικό του δίλημμα. Η ποίηση αποκαθίσταται αφού πια δεν αποτελεί μέσο κολακείας της εξουσίας για την απόκτηση εύνοιας. Η κυριότερη αιτία για την ποιητική μεταστροφή είναι ο πόλεμος που μεσολάβησε. Μέσα από το ρεαλισμό του πολέμου αναδύεται η ποιητική έμπνευση («η ποιητική ιδέα πάει κ' έρχεται») αδέσμευτη και ελεύθερη. Το δίλημμα των στίχων 6-11 παύει να υπάρχει: θα γραφτεί ότι ο βασιλιάς είχε «υπεροψίαν και μέθην». Έτσι ο Φερνάξης είναι απόλυτα ειλικρινής και ρεαλιστικός και πλέον γνήσιος λειτουργός της ποιητικής τέχνης. Η «υπεροψία και μέθη» περνά από το Δαρείο στο Μιθριδάτη και τέλος αφορά τον ίδιο τον Φερνάξη, αποκτά δηλαδή νόημα που στην αρχή του ποιήματος δεν το είχε όταν ψυχογραφούσε το Δαρείο. Ίσως εδώ ο Καβάφης προβάλλει τους δικούς του προβληματισμούς για την αποστολή της ποίησης πίσω από το προσωπείο του Φερνάξη. Μέσα από την πράξη της ταύτισης καταλήγουν και οι δύο να λένε την αλήθεια.

- Δ. Στο ποίημα αυτό ο Δικταίος καταθέτει τη δική του ερμηνεία για την ποίηση και το ρόλο που αυτή διαδραματίζει στη ζωή, τόσο του ποιητή όσο και των μυημένων σ' αυτή.

Με έκδηλο το βιωματικό το υπόβαθρο, ο ποιητής επικαλείται την προσωποποιημένη ποίηση προκειμένου να του προσφέρει βοήθεια, όπως και στο παρελθόν, (θαλπωρή, προστασία, ασφάλεια, δημιουργική πνοή, λύση στην υπαρξιακή αγωνία και στα προσωπικά - κοινωνικά αδιέξοδα, όραμα, «γεύση αθανασίας») ώστε να αντιμετωπίσει τους φόβους του παρόντος (Θάνατος, Μοναξιά, Σιωπή).

Ειδικότερα μέσα από το αντιθετικό σχήμα της νιότης και της ωριμότητας και τα δύο ερωτήματα που θέτει, ο ποιητής αισθητοποιεί την αγωνία του και αναρωτιέται για τα περιθώρια που διαθέτει ακόμα προκειμένου να συνεχίσει να απολαμβάνει το ταξίδι της ζωής.

Αφού παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της ποίησης (ακατάλυτη, απεριόριστη, άχρονη - διαχρονική, πολύσημη, υπερβατική, λυτρωτική) καταλήγει με την προτροπική προστακτική «σώσε» να ζητά για άλλη μια φορά τη συνδρομή της.

Τώρα που νιώθει να απειλείται από το επερχόμενο τέλος (τη φθορά, τα γηρατειά, την έλλειψη επικοινωνίας, την απουσία υψηλών οραμάτων, τη λήθη), ο ποιητής ικετεύει την τέχνη να μην τον εγκαταλείψει αλλά να συνεχίσει να παίζει λυτρωτικό ρόλο στη ζωή του.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ